

TEHNOLOGIA

Sisukord	
I osa. Sissejuhatus	3
II osa. Huvi loomine	4
Mõttemäng "Mobiiltelefonide plussid ja miinused"	4
Arvamusmäng "Mis on tehnoloogiaõiglus?"	6
III osa. Süvenemine	10
Arvamusmäng "Õiglased töötingimused"	10
Juhtumianalüüs "Ebaõiglased töötingimused Kongo DV-s"	14
Kaardimäng "Mida teha e-prügiga?"	18
Kaardimäng "Tehnoloogia vajadused ja soovid"	22
Juhtumianalüüs "Globaalmobiil"	26
IV osa. Tegutse	32
V osa. Lisainformatsioon	34

Mobiiltelefonid

Tänapäeval on raske elu ilma mobiiltelefonideta ette kujutada. Mobiiltelefonimanne on maailmas rohkem kui neid, kel ligipääs tualetile. Maailmapanga andmetel on 91 protsendil maailma rahvastikust olemas mobiiltelefoni kasutusvõimalus, võrreldes ainult 64 protsendiga, kel ligipääs korralikele tualettruumidele.

Euroopa noored kasvavad üles keskkonnas, kus mobiiltehnoloogia on kesksel kohal elus ning sellel nähtusel on üle maailma väga lai kõlapind. Sellisel ülemaailmsel jagatud sidemel on nii häid kui taunimisväärsed mõjud, ühendades maailma noori, kelle elud on aga äärmiselt erinevad.

See osa tegeleb paljude ülemaailmsete sõltuvusseoste ja teemadega, mis mobiiltelefonidega kaasnevad.

Ülemaailmne tarneahel

Sinu mobiiltelefon on valmistatud erinevatest materjalidest: kuld Lõuna-Aafrika Vabariigist või Venemaalt, vask Tšiilit, nikkeli võib-olla Kanadast, tantaal või koltan Kongo Demokraatlikust Vabariigist (Kongo DV).

Koltan on mobiiltelefonide tootmises väga vajalik materjal. 80 protsenti sellest pärineb Kongo DVst – riigist, kus käib sõda ning kus konfliktide allikaks on maa mineraalide rikkus. Koltani kaevandamine on ohtlik ja alamaksitud töö, kus kasutatakse tihti lapstööjõudu. Kongo DV kaevurid on esimene ning hädavajalik lüli mobiiltelefonide tootmise ülemaailmses tarneahelas ehk inimeste hulgas, kes disainivad, toodavad, transpordivad ning müüvad mobiiltelefone.

Milliseid töötingimusi ning õigusi Sina tööjuures ootad?

Keskkondlik jätkusuutlikkus

Kui turule on saabunud uue disainiga mobiiltelefon, ostavad paljud inimesed veel täiesti heas korras vana telefoni asemele uue. Igal aastal visatakse minema miljoneid mobiiltelefone, mis tihti jõuavad prügimägedele. Telefonid sisaldavad aga ohtlikke kemikaale, mis on lagunema hakates keskkonnale ohtlikud. Need mürgised kemikaalid imuvad pinnasesse ning sealt põhjavette. Rikkad Euroopa riigid saadavad vanad mobiiltelefonid tihti ümbertöötlemiseks vaesematesse riikidesse, kus töotajaid ning keskkonda kaitsev seadusandlus on nõrgem – nii eksporditakse probleem mujale.

Tänapäeval on katkisi mobiiltelefone keeruline remontida. Selle asemel, et katkine telefon ära parandada, on mobiiltelefonifirmad varmad pakkuma uhiuusi telefone vana asenduseks.

On Sul kindlasti uut telefoni tarvis?

Mobiiltelefonid Aafrikas

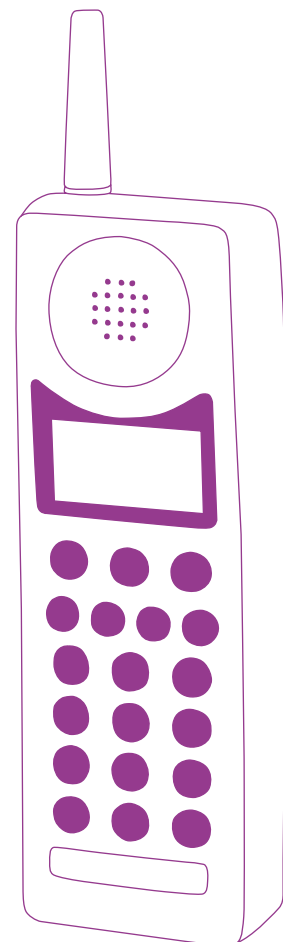
Mobiiltehnoloogia on Aafrika-ülest kommunikatsiooni põhjalikult muutnud, mõjutades erinevaid valdkondi nagu haridus, pangandus ning tervishoid. See on võimaldanud tavakodanikel aktivistidena organiseeruda ning oma õiguste ja uskumuste eest võidelda. Väiketalunikel, kel seni on olnud vähesed võimalused lisarahastuseks või puudunud ligipääs tehnoloogiale, on nüüd võimalik ilmaennustustest ning vilja hinna infost kasu lõigata ning oma elujärge tõsta.

Kuidas on tehnoloogia muutnud Sinu elu ning kas oskad vahet teha, milline tehnoloogia on luksuskaup ning milline hädavajalik?

Mida Sina teha saad?

Mobiiltelefonist on saanud inimese jaoks kõikjal maailmas hädavajalik tehnoloogiatood. Meie väljakutseks inimkonnana on hea seista selle eest, et toodame telefone õiglaste põhimõtete järgi ning igaühe inimõigused tarneahelas on tagatud, lisaks sellele, et oleme mõelnud ka oma elektroonikaprügi (e-prügi) keskkonnamõju peale.

Kuidas saame tarbijana olukorra muutmiseks oma võimu kasutada?



II OSA

Huvi loomine

Mõtetmäng “Mobiiltelefonide plussid ja miinused”

ÜLEVAADE

Kiire mõtetmäng võimaldab osalejatel mõelda selle üle, kuidas ja miks mobiiltelefone kasutatakse.

EESMÄRGID

- mõelda mobiiltelefonide plusside ja miinuste üle

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
10 minutit	8–20	12+

VARUSTUS

- 2 suurt paberit
- markerid

ÜLESANDE KÄIK

JUHISED

- Jaga osalejad kaheks rühmaks. Palu rühmadel 2 minuti jooksul ajurünnaku vormis mobiiltelefonide kohta nii palju positiivseid ning negatiivseid trende või fakte kirja panna, kui pähe tuleb. Kirja panna sobivad kõikvõimalikud faktid ja trendid, mis kaasnevad mobiilide tootmise ja kasutamisega.
- Kui aeg on läbi, palu rühmadel kordamööda öelda kirjutatud märksõnu. Kui teisel rühmal ei ole sama mõtet kirjas, on teenitud välja 1 punkt. Kui mõlemal rühmal on sama märksõna kirjas, kriipsutage need paberitel maha. Vii sama protseduur läbi nii plusside kui miinustega, pea punktiarvestust ning õnnitle võitjaid.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega.

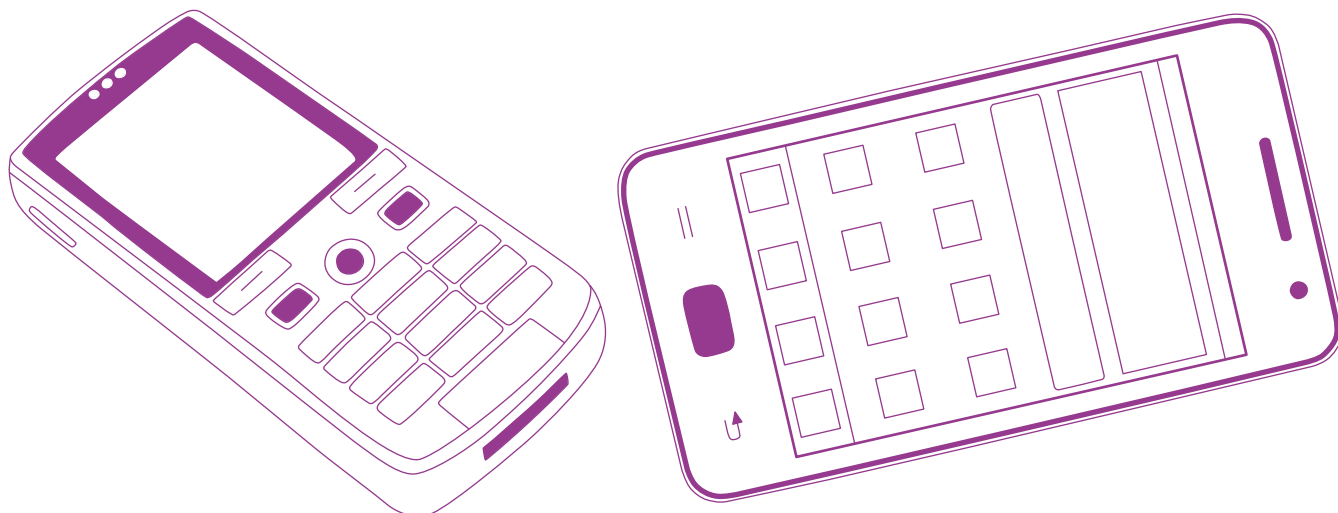
Erinevad inimesed kasutavad mobiiltelefone erinevatel eesmärkidel, sõltuvalt vanusest, asukohast ning vajadustest.

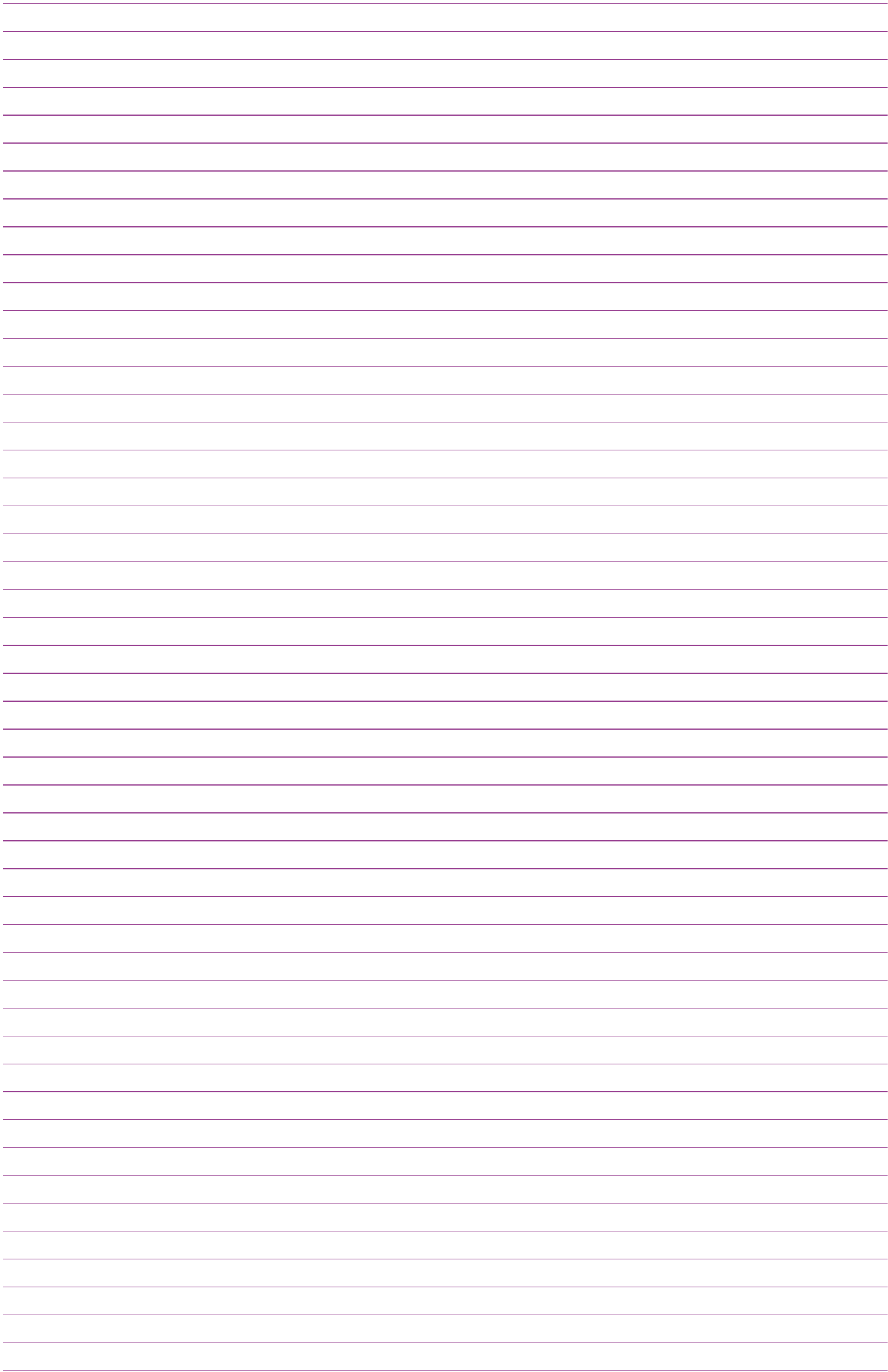
Alusta küsimustega:

- Kas lihtsam oli välja mõelda positiivset või negatiivset?
- Kas mobiiltelefonide kasutamisel on rohkem plusse või miinuseid?
- Kas ilmnis midagi, mis tekitas imestust või millega ei olnud nõus? Mis see oli?
- Kas tulemus oleks sama, kui kordaksime ülesannet mõnes teises riigis? Miks nii või miks mitte?

PÄRAST ÜLESANNET

Ülesandele sobib järjeks ülesanne nr 8 sellest teemast: juhtumianalüüs “Globaalmobiil”, mis uurib, kuidas aafriklastel mobiiltehnoloogiast kasu lõikavad.





II OSA

Huvi loomine

Arvamusmäng “Mis on tehnoloogiaõiglus?”

ÜLEVAADE

Ülesanne võimaldab osalejatel mõelda selle üle, kuidas ja miks inimesed igapäevaelus tehnoloogiat kasutavad.¹

EESMÄRGID

- tutvustada mõistet **tehnoloogiaõiglus** (ingl k *technology justice*)
- julgustada osalejaid mõtlema selle üle, kuidas tehnoloogia inimesi maailmas ühendab

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
15–20 minutit	10–20	12+

VARUSTUS

- väited
- paber ja kirjutusvahendid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Valmista ette **väited** paberilehtedel.

JUHISED

- Palu igal osalejal oma nimi väiksele paberitükile kirjutada ning ringi seista.
- Selgita osalejatele ülesande käiku: ringi keskele asetatakse üks väide ning osalejad peaksid asetama paberitüki oma nimega väitele lähedale, kui nad sellega nõustuvad, või vastavalt kaugemale, kui ei nõustu.
- Peale iga väidet palu osalejatel seletada, miks nad oma nime just sellisesse kohta asetasi. Soovi korral võib oma nime arutelu käigus teise kohta ümber tõsta.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega.

Tehnoloogiaõigluse on defineerinud MTÜ Practical Action kui usu sellesse, et igaühel on õigus ligipääsule eluks vajalikule tehnoloogiale, takistamata teisi tegemaks sama nii täna kui tulevikus.

Alusta küsimustega:

- Kas õppisid midagi? Mida?
- Kui oleksime mõnes teises riigis, kas vastused oleksid sarnased/erinevad?
- Millele mõtled, kui kuuled sõna tehnoloogia?
- Kuidas selgitaksid mõistet tehnoloogiaõiglus?

IDEID JUHENDAJALE

- Tuleta osalejatele meelde, et tehnoloogia tähendusväli erineb vastavalt inimeste jõukusele, ametile, elustiilile jms elutingimustele.
- Suurem osa tehnoloogia definitsioone käsitleb teaduse rakendamist praktilise probleemi lahendamiseks. Julgusta osalejaid jagama mõtteid selle kohta, millist tehnoloogiat keegi igapäevaelus kasutab: nt mobiiltelefon, televiisor, foon, pesumasin, jalgratas, elekter.

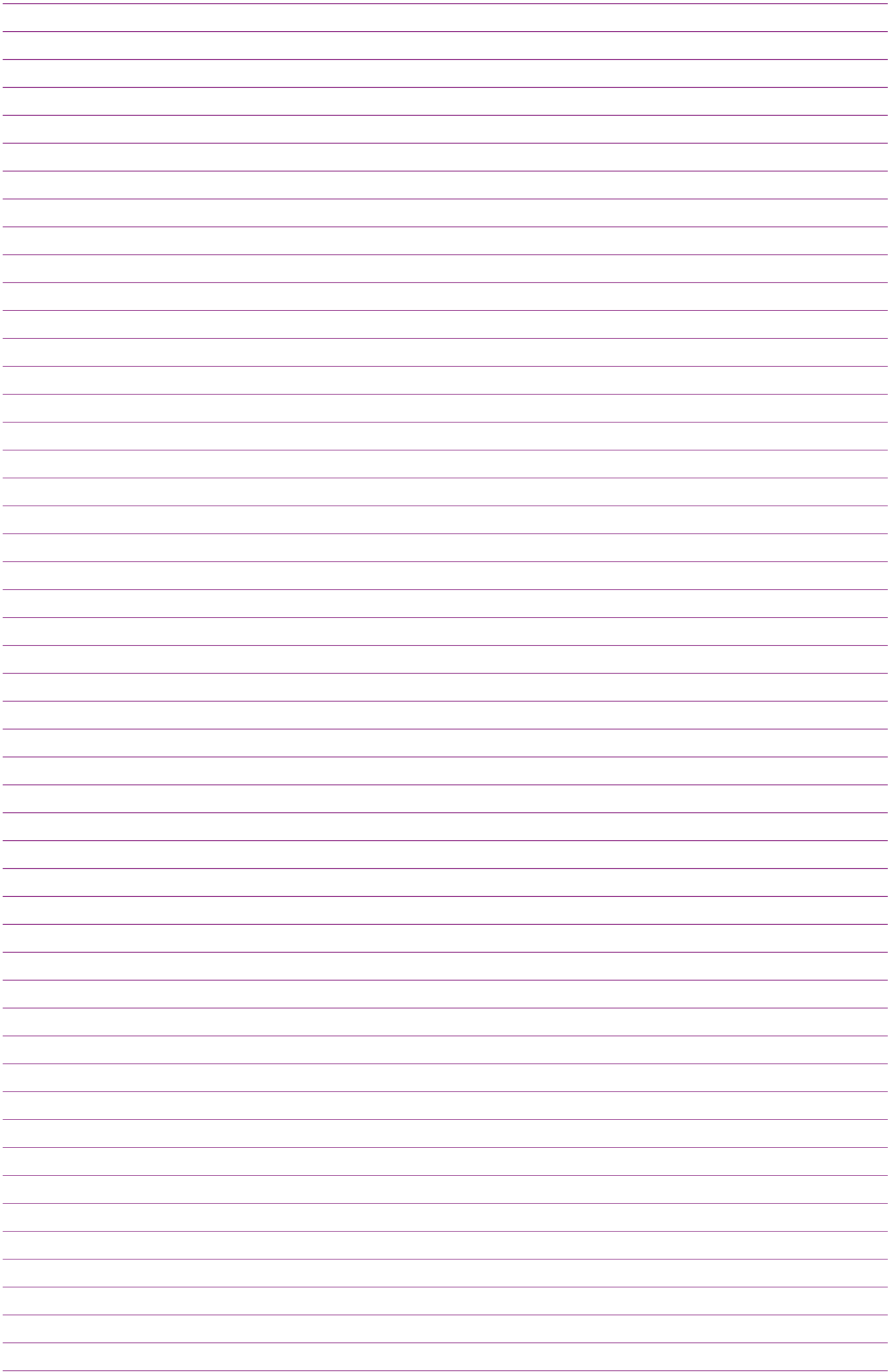
1. Ülesanne on kohandatud MTÜ Practical Action järgi: <http://practicalaction.org/>

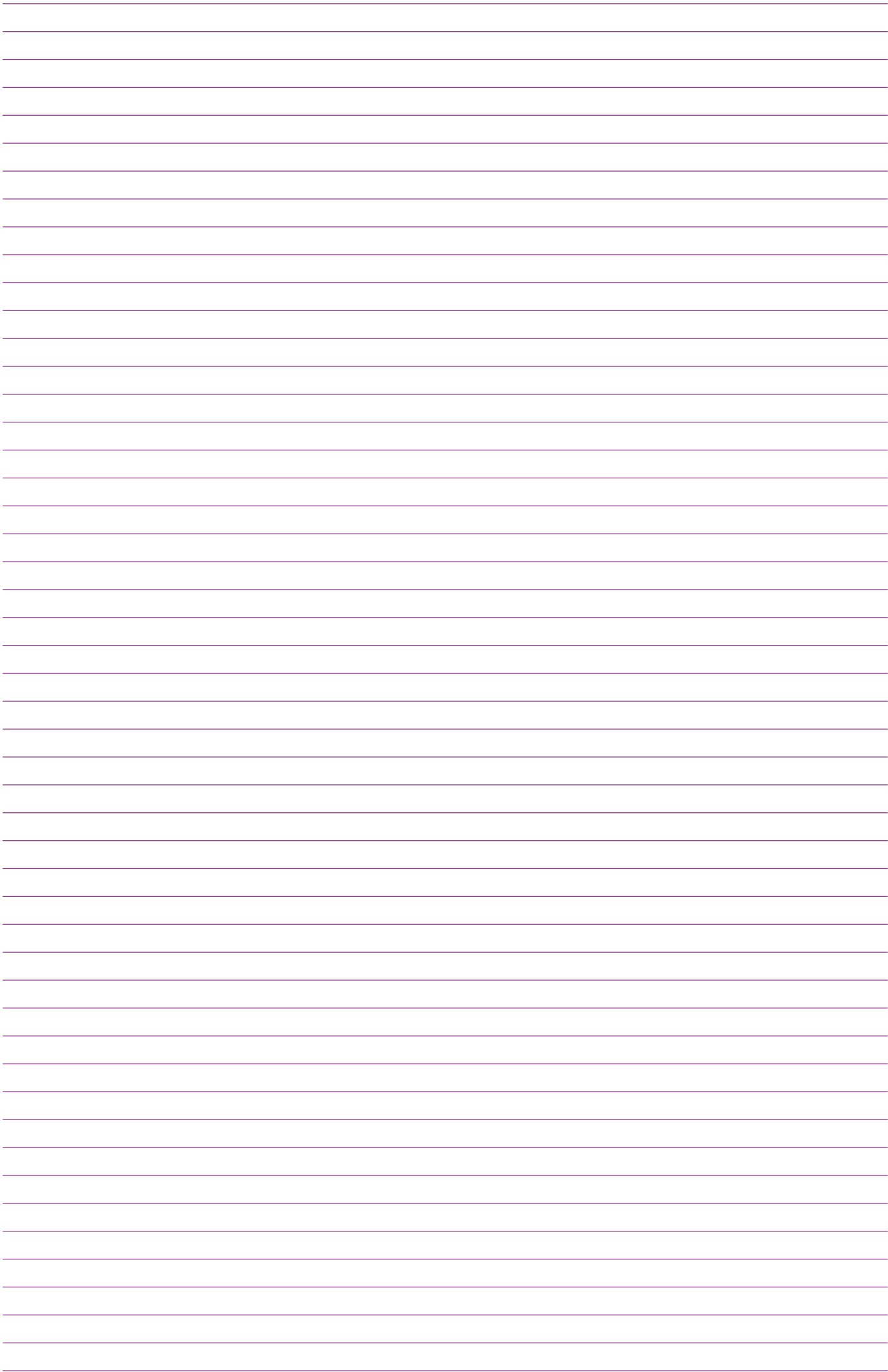
VÄITED

Mulle meeldib omada
uusimat mobiiltelefoni ja ma
ei mõtle tõesti sellele,
mis vana telefoniga juhtub.

Inimestel peaks olema ligipääs
vajalikule tehnoloogiale isegi siis,
kui neil selleks raha ei ole.

Ma ei ole kunagi mõelnud
mobiiltelefonide tootmisega seotud
inimeste või protsesside üle.





III OSA

Süvenemine

Arvamusmäng “Õiglased töötingimused”

ÜLEVAADE

Ülesanne sobib sissejuhatuseks õiglase töötingimuste teemasse. Osalejatel on võimalus mõelda töötingimuste üle, mis neid tulevases töökohas ees ootaks.

EESMÄRGID

- mõelda isikliku töökogemuse ning vastavate ootuste peale
- teadvustada, millised õigused töökohas olema peaksid

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
20 minutit	12–24	12+

VARUSTUS

- kaardid töölehel
- kinnitusvahendid (seinale)
- käärid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Valmista ette **kaardid**.

JUHISED

1. Palu osalejatel ringis istet võtta ning juhata ülesanne sisse küsimustega:
 - a. Kas keegi osalejatest juba töötab või sooviks töötada?
 - b. Millistes tingimustes sooviksid töötada?
 - c. Milliste inimeste jaoks sooviksid töötada ning milliste inimestega koos?
2. Selgita osalejatele, et töö käies on mõned põhiõigused, mis peaks kindlasti tagatud olema. Juhi tähelepanu kuuele õigusele kaartidel ning vajadusel selgita lähemalt. Selgitavad kokkuvõtted on kaartide tagumisel küljel.
3. Aseta kaardid ruumis erinevatesse kohtadesse ning palu osalejatel ringi liikudes leida õigus, mis nende meelest on kõige olulisem.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Alusta küsimustega:

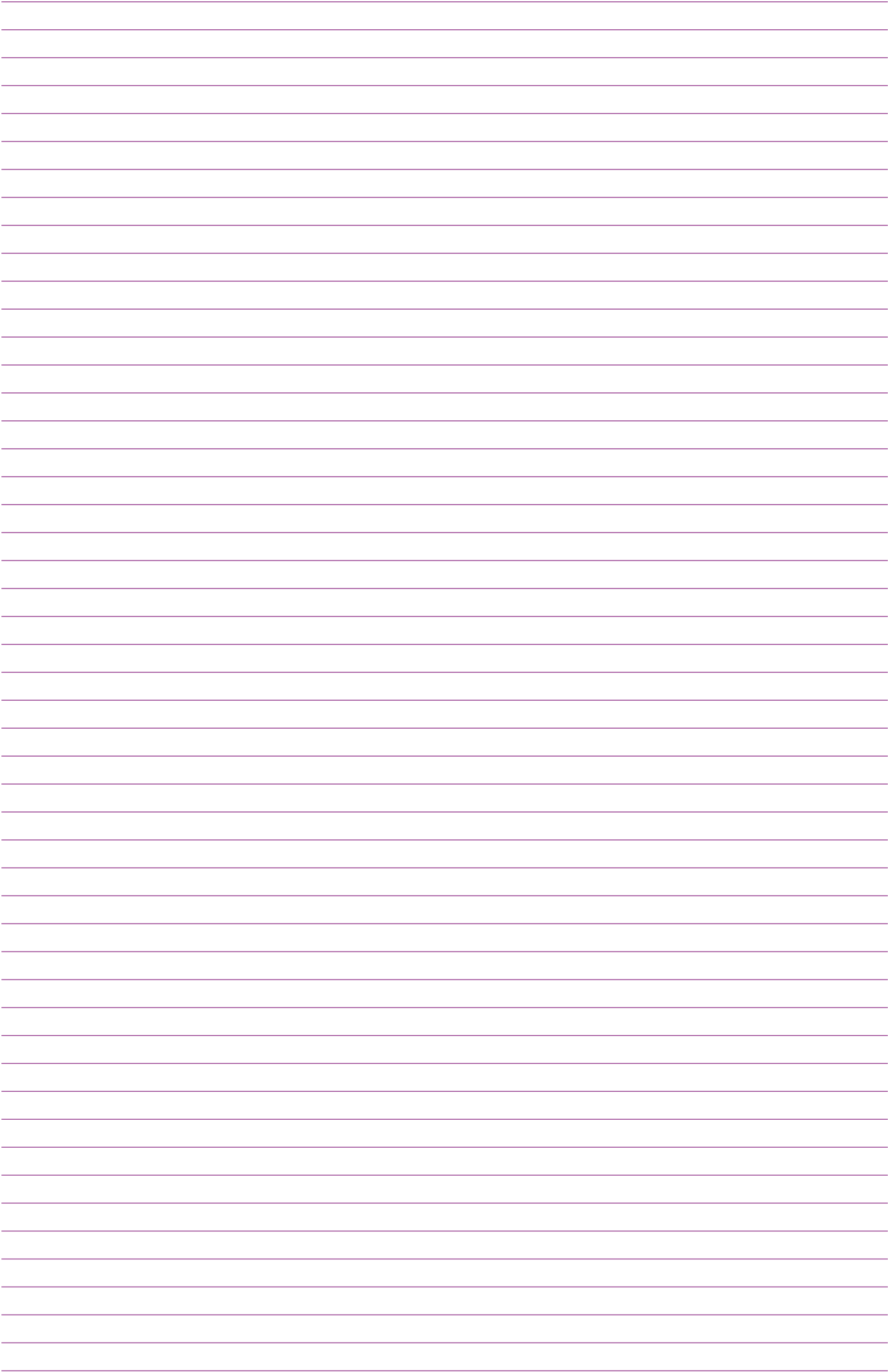
- Milline õigus on Sinu arvates kõige olulisem? Miks?
- Kas mõni õigus on kaartidelt puudu? Milline?
- Kas üllatusid millegi üle?
- Miks on Sinu arvates õigused töökohas olulised?

PÄRAST ÜLESANNET

Pärast ülesannet võib jätkata ülesandega nr 4: juhtumianalüüs “Ebaõiglased töötingimused Kongo DV-s”, mis tegeleb laste õiguste ekspluateerimisega mobiiltelefonide tootmises. Ülesanne võimaldab mõelda meie rolli üle rahvusvahelises kaubanduses ning selle üle, kuidas miljonid inimesed on ülemaailmsetes tarneaheelates lõksus alamakstud ning väheseid oskuseid nõudvates tööülesannetes.

IDEID JUHENDAJALE

- Osalejad võivad liikuda mõne teise kaardi juurde, kui on arutelu jooksul oma arvamust muutnud. Palu neil selgitada, miks nad oma arvamust muutsid. Tuleta meelde, et õigeid-valesid vastuseid ei ole ning kõik õigused on võrdselt olulised.
- Tuleta osalejatele meelde, et kõigis riikides ei ole töötajate õigused tagatud.



KAARDID (esiküljed)

INIMVÄÄRSET ELU
VÕIMALDAV PALK

DISKRIMINEERIMISVABA
TÖÖKESKKOND

REEGLITEGA PAIKA
PANDUD TÖÖAEG,
MIDA EI OLE
ÜLEARU PALJU

TÖÖLEPING

TÖÖ OHUTUTES
NING TERVISLIKES
TINGIMUSTES

ÕIGUS ASTUDA
AMETIÜHINGUSSE

KAARDID (tagaküljed)

DISKRIMINEERIMISVABA TÖÖKESKKOND

Tööjuures ei tohiks keegi langeda diskrimineerimise ohvriks ei vanuse, usu, soo ega millegi muu tõttu.

INIMVÄÄRSET ELU VÕIMALDAV PALK

Inimväärsel elu võimaldav palk (ingl k *living wage*) on piisavalt suur töötasu, millega on võimalik katta hädavajalikud kulutused elus: toit, peavari, transport, tervishoid ning natuke lisaraha, et teha teisi eluks vajalikke kulutusi.

Eestis on miinimumpalk (ingl k *minimum wage*) kuus 355 € bruto, kuid inimväärsel elu võimaldav palk peaks olema suurem.

Näiteks Suurbritannias on arvatud, et miinimumpalk on seal küll tunnis 6,3 naela (umbes 7,96 €, võrdluseks Eestis on miinimumpalk tunnis 2,13 €), kuid inimväärsel elu võimaldav palk 7,65 naela.

TÖÖLEPING

Tööleping tõestab, et töötad kellegi heaks. Töölepinguga peaksid olema kindlaks määratud sinu tööülesanded, tööaeg ning lisaks töötasule veel ema/isapalk, ajutise töövõime tuse hüvitis (kompensatsioon nn haiguslehel oldud aja eest), väljateenitud puhkuse tasu.

REEGLITEGA PAIKA PANDUD TÖÖAEG, MIDA EI OLE ÜLEARU PALJU

Kedagi ei tohi sundida töötama rohkem kui on seadusega kindlaks määratud.

Eestis on täistööaeg 40 tundi nädalas. Ületunnid ei tohiks olla regulaarsed, sest igaühel on õigus puhata.

ÕIGUS ASTUDA AMETIÜHINGUSSE

Töötajatel on õigus moodustada ametiühing, mis annab neile töökohas ühise ning iseseisva hääle. Ametiühingu liikmetena on töötajatel rohkem mõjuvõimu kui üksikuna.

See on abiks tööandja juures paremate palga- ning töötingimuste väljakauplemisel.

TÖÖ OHUTUTES NING TERVISLIKES TINGIMUSTES

Näiteks tehase töötajatel, kes puutuvad kokku kemikaalidega, peaks tööandja poolt olema tagatud kaitseriietus ning -kindad.

III OSA

Süvenemine

Juhtumianalüüs “Ebaõiglasel töötajal Kongo DV-s”

ÜLEVAADE

Ülesanne käsitleb mobiiltelefonide ülemaailmset tarneahelat, aidates osalejatel teadvustada, kuidas toorainete kaevandamine Kongo DV-s on soodustanud konflikte ning eksploateerinud laste õigusi.

EESMÄRGID

- õppida inimõiguste kohta
- teadvustada, miks äärmuslikus vaesuses elavaid mehi, naisi ja lapsi ohustab eksploateerimine
- uurida, kuidas seostub teema osalejate ootustega õiglastele töötajatele Euroopas
- õppida, kuidas töötab ülemaailmne mobiiltelefonide tootmise tarneahel

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
60 minutit	10–20	12+

VARUSTUS

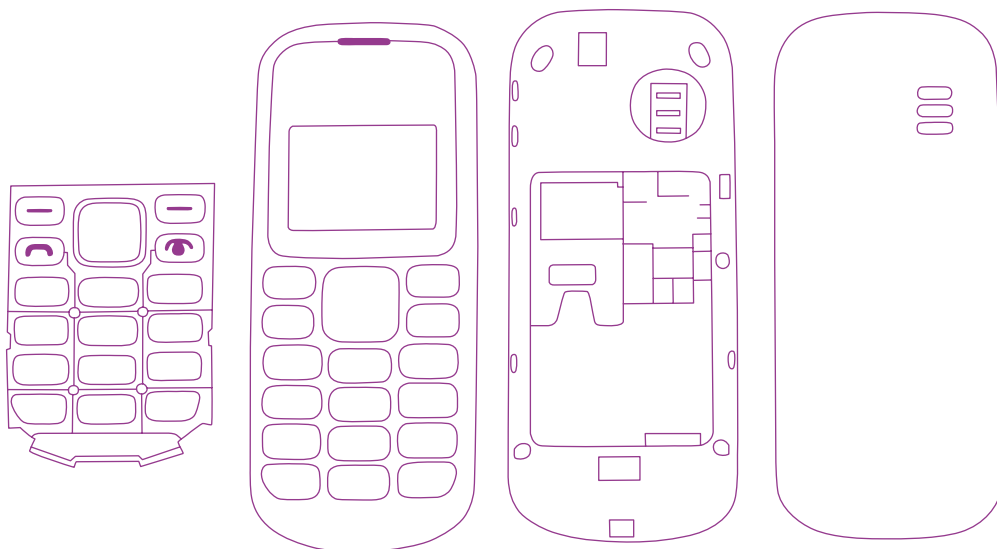
- vana mobiiltelefon, mille võib osadeks lahti võtta. Kui Sul ei ole vana mobiili käepärast, siis selle osa juhtumianalüüsi sissejuhatusest saad teha ka mõttemänguna, kirjutades need osad pabertahvli lehele
- maailmakaart
- foto ja juhtumikirjeldus²

ÜLESANDE KÄIK

JUHISED

1. Esimene etapp tutvustab ülemaailmset tarneahelat mobiiltelefonide tootmises, mille käigus rikutakse tihti inimõigusi.

Võta vana mobiiltelefon osadeks lahti, palu osalejatel erinevaid osi vaadelda ja nimeta komponente: plastikust korpus, aku, kõlar, mikrofon, trükiplaat. Too välja ka metallid ning leidke kaardil riigid, kus neid toodetakse: kuld (Lõuna-Aafrika Vabariik, Venemaa), vask (Tšiili, Paapua Uus-Guinea), nikkel (Kanada); tantaal, mida toodetakse kolumbiit-tantaliidist ehk koltanist (Austraalia, Brasiilia, Kanada, Kongo DV). Juhi tähelepanu sellele, kuidas mineraalide (näiteks koltani) kaevandamisega rahastatakse Kongo DV-s relvajõudusid ning kuidas see on otseselt seotud käimasoleva konflikti õhutamise ja kaevanduses kasutatakse ka lapstööjõudu (sellest lähemalt järgmises etapis).



2. Juhtumikirjeldus kohandatud allika põhjal: http://news.bbc.co.uk/1/hi/in_depth/5071172.stm

2. Teine etapp loob empaatia lapsega fotol, et uurida, kuidas rikutakse laste õigusi ülemaailmses mobiiltelefonide tootmises.

Kasuta **fotot** stiimulina ning palu osalejatel esialgu omaette ja vaikides pilti uurida, eesmärgiga luua väljamõeldud tegelaskuju kirjeldus:

- a. Kes on pildilolev isik?
- b. Poiss/tüdruk?
- c. Vanus?
- d. Mida ta teeb?
- e. Millistes tingimustes ta töötab?
- f. Kas tal on perekond?
- g. Miks ta töötab?
- h. Milline on lapse majanduslik ja/või sotsiaalne olukord?
- i. Millega ta hea meelega tegeleks, kui ei peaks töötama?
- j. Kas (ja millised) ambitsioonid tal elus on?
- k. Mida ta omab?

Pakkuge erinevaid ideid, õigeid-valesid vastuseid ei ole – eesmärgiks on mõttevahetus.

3. Kirjelda lapstöölise Decu elu, lugedes ette **juhtumikirjeldus** – Decu teenib 90 senti päevas ning ei suudaks kunagi osta mobiiltelefoni, mida ta toota aitab. Seejärel küsi osalejate käest:

- a. Kas suudad ette kujutada, mis tunne on kõndida kaks tundi tööle?
- b. Kuidas end tunneksid, kui peaksid nii palju tööd tegema?
- c. Kas suudad ette kujutada, kui väsinud ta on?
- d. Kas elu on Decu jaoks õiglane?
- e. Mis sa arvad, miks ta nii vähe teenib?
- f. Kas ta peaks koolis käima?

Seejärel pöörduge tagasi foto juurde. Küsi osalejatelt, kuidas neile nüüd tundub:

- a. isik pildil?
- b. pildiloleva isiku lapsevanem/hooldaja?
- c. kaevanduseomanik?
- d. mobiiltelefoni ostja Euroopas?

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Tagasiside eesmärgiks on esile tuua, kuidas on Euroopa noored mobiiltelefonide ostjatena seotud Kongo DV noorte, mobiiltelefonide tootjatega. Euroopa noorte jaoks on õiglased töötingimused ning inimõigused iseenesestmõistetavad, samal ajal kui noored, kes on sündinud teistes riikides vaesuses, on nii meeleheitel, et on nõus töötama väljakannatamatutes töötingimustes, mille tagajärjed nii nende endi kui oma perekondade jaoks võivad olla rasked. Lapstööjõuks olemine teeb lastele liiga, see võib rikkuda nende elu, võtta neilt võimaluse haridusele ning rõövida neilt kõige väärtuslikuma inimõiguse – õiguse vabadusele. Mida siis ette võtta? Palu osalejatel välja pakkuda võimalikke lahendusi.

IDEID JUHENDAJALE

Mõned organisatsioonid usuvad, et suured kaubamärgid peaksid võtma vastutuse enda põhjustatud kannatuste eest. Tänu tavakodanike jõupingutusele on mõned ettevõtted muutnud näiteks toodetavate spordiriie valmistusviisi. Suurem osa neist aga peaks tegema rohkem. Lisainformatsioon aadressilt: <https://www.fairphone.com/>.

JUHTUMIKIRJELDUS

Foto: Marcus Bleasdale, www.marcusbleasdale.com



Decu on kaheksa-aastane, kuid tal ei ole kunagi olnud jalgpalli ning ta ei ole kunagi mänginud arvutimänge. Tal ei ole arvutit ega telekat, ta ei ole kunagi koolis käinud, olgugi, et möödub igal hommikul tööle minnes noortest koolivormides õpilastest.

Decu päev algab koidikul. Ta ei söö, kuid joob natuke vett. Siis asub ta koos oma kaksikvenna Kabaga teele. Mõlemal on seljas räbaldunud dressipluus ja aukudega püksid.

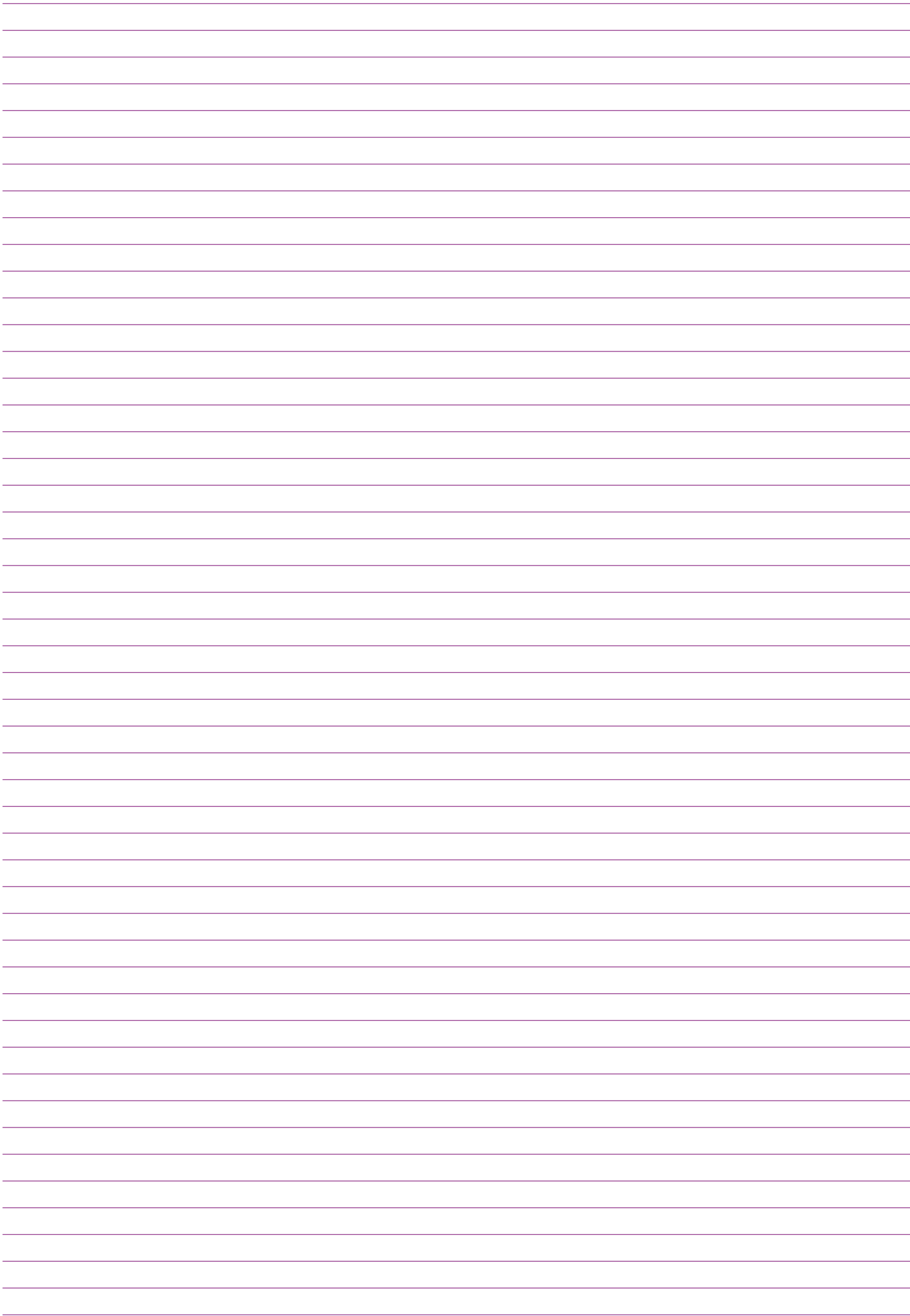
Igal hommikul kella seitsmeks või kaheksaks jõuavad poisid Ruashi kaevandusse, kus maastikku ilmestavad tohutud kuhilad punast, pruuni ja halli pinnast. Nad ühinevad lapskaevurite ridadega, keda on kokku peaaegu 800, töötades kõrvuti täiskasvanud meestega. Kõik on mitteametlik, kuid väga organiseeritud.

Ohutusstandardid kaevanduses puuduvad. Kiivrit ei kanna keegi. Selle kõige keskel on mõned poisid veel sama noored kui Decu ja Kaba, töötades paljajalu ja paljakäsi. Päeva esimene ülesanne on sõeluda mineraalilademest välja pinnas. See on raske töö.

Paljud kohalikud vahendajad eelistavad kasutada nooremaid lapsi, sest vanematele poistele tuleb maksta rohkem. Siinsed lapsed võivad olla isegi viie- või kuueaastased.

Päeva möödudes kaevavad kaksikud paljakäsi vasekamakaid, kuid ei leia palju. Kohalik ostja annab neile mõned määrdunud rahatähed, millest piisab kummalegi ühe väikse saiakese jaoks. Decu järgmiseks ülesandeks on paljajalu mürgise veega järves koobalti puhastamine. Kahepeale kokku ei teeni poisid piisavalt raha, et lubada õhtul korralikku kõhutäit.

Decu on vaesuses sündinud laps kohas, mis võiks olla Aafrika rikkamaid piirkondi – idapoolne Katanga provints Kongo Demokraatlikus Vabariigis. Riigis on maapõues peidus suured mineraalilademed, kuid need aarded on alati kasu toonud vaid juhtidele, mitte rahvale.



III OSA

Süvenemine

Kaardimäng “Mida teha e-prügiga?”

ÜLEVAADE

Kaardimäng loob võimaluse analüüsida oma harjumusi ja seisukohti seoses prügiga.

EESMÄRGID

- uurida, milline mõju on meie tegevusel keskkonnale
- suurendada keskkonnateadlikkust ning jätkusuutlikku mõtteviisi seoses ressursside kasutamisega
- julgustada noori oma seisukohti välja ütleva ning teiste omadest lugu pidama

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
20–30 minutit	18–27	12+

VARUSTUS

- kaardid
- pabertahvel
- käärid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Valmista ette kaardikomplektid.

JUHISED

1. Jaga osalejad väikesteks rühmadeks ning igale rühmale **kaardikomplekt**, paludes neil arutleda, mida iga sõna tähendab. Seejärel palu igaühel välja valida, milline sõna on seoses prügiga nende arvates kõige olulisem ning milline kõige vähem olulisem. Palu rühmadel paigutada kaardid rombikujuliselt nii, et kõige keskkonnasäästlikum oleks ülemises tipus, kõige vähem olulisem alumises tipus ning ülejäänud vastavalt nende vahel.
2. Võrrelge erinevate rühmade asetusi. Proovige koostada pabertahvile ühine romb, kuhu kleebite A-4 formaadis kaardid. Suuna vestlust rõhuasetusega taaskasutusel, võttes näiteks järgmisi pidepunkte:
 - a. Ülearusest keeldumine ning taaskasutamine on keskkonnasäästlikkuse ja kokkuhoidlikkuse seisukohalt oluliste eelistega ümbertöötlemise ees, sest ümbertöötlemine omakorda eeldab tarbimise suurenemist läbi transpordi ja energiakasutuse.
 - b. Ostma peaks ainult seda, mida vaja.
 - c. Taastöötlemine peaks olema asetatud rombi alumisse tippu, sest see on kõige vähem energia-säästlikum moodus prügiga tegelemiseks.

Rombi ülemises tipus peaksid asuma uuesti kasutamine, vähendamine ning ümber mõtlemine.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega.

Arutlege oma vastutuse üle keskkonna ning säästliku ressursikasutuse osas. Tuleta meelde, et inimeste käitumisel on mõju keskkonnale ning et jagame ülemaailmset vastutust säästva arengu nimel.

Alusta küsimustega:

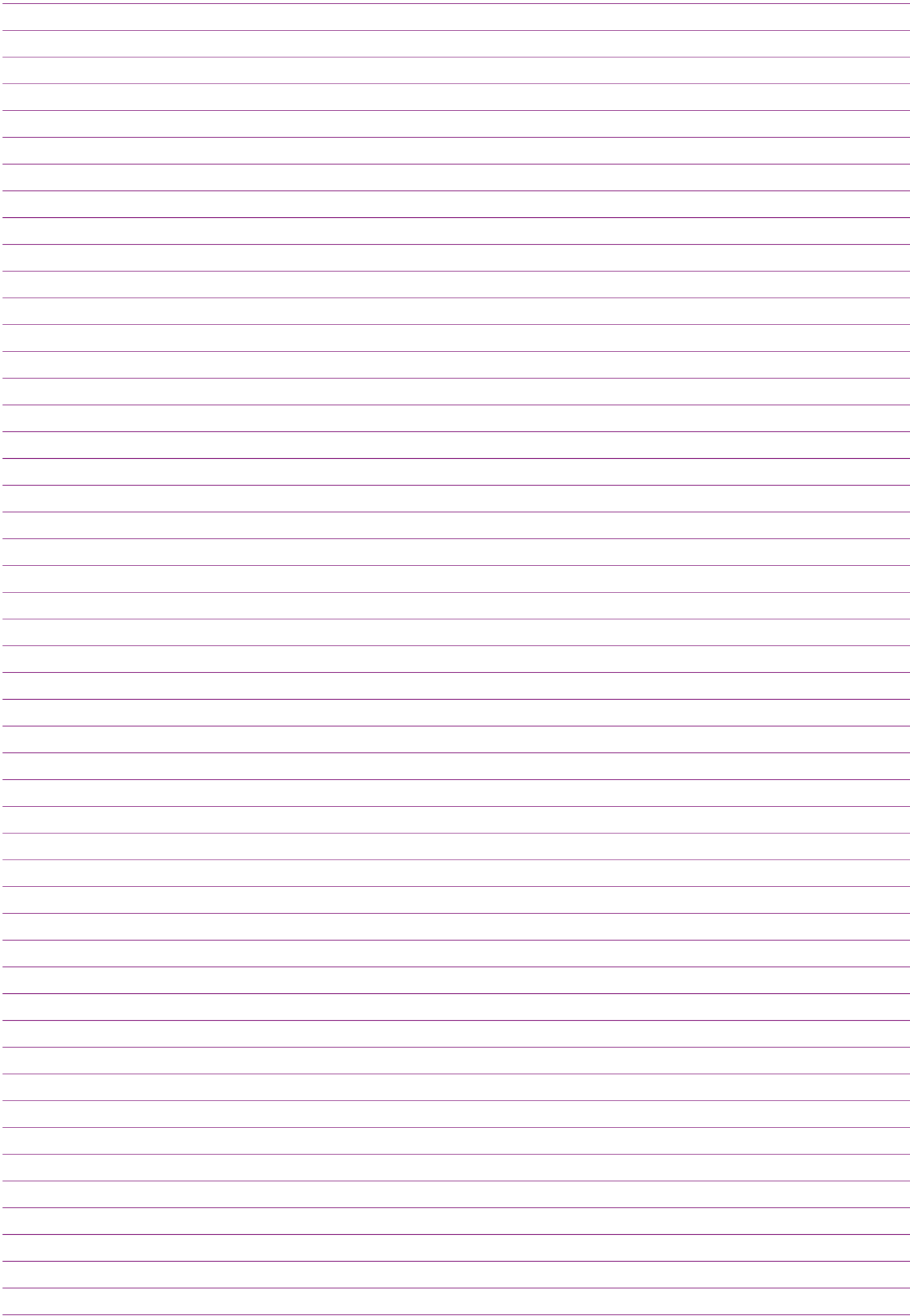
- Mis muljeid ja tähelepanekuid ülesande jooksul tekkis?
- Kui lihtne/keeruline oli asetuses kokku leppida?

PÄRAST ÜLESANNET

Pärast ülesannet sobib kõige rohkem ülesanne: piirimäng “Mida teha e-prügiga?”.

IDEID JUHENDAJALE

Olenevalt vanusegrupist võib osutada vajalikuks mõistete eelnev lahtirääkimine. Sõnade selgitused on kaartide tagumistel külgedel.



KAARDID (esiküljed)

TAGASI NÕUDMA
(*reclaim*)

ÜMBERTÖÖTLEMA
(*recycle*)

TAASKASUTAMA
(*reuse*)

VÄHENDAMA
(*reduce*)

UUESTI TÄITMA
(*refill*)

(UUESTI) LAADIMA
(*recharge*)

PARANDAMA
(*repair*)

ÜMBER MÕTLEMA
(*rethink*)

KEELDUMINE
(*refuse*)

PARANDAMA (<i>repair</i>) Äravisatud arvutid on ohtlikud jäätmed, mille kahjulik mõju võib jõuda pinnase ja põhjaveeni – ainuüksi Hiinas visatakse aastas ära 4 miljonit personaalarvutit.	ÜMBER MÕTLEMA (<i>rethink</i>) Igal aastal toodame 3% rohkem energiat kui eelneval aastal – masstoodang vähendab meie emotsionaalset seotust oma asjadega, mistõttu on neid lihtsam ära visata.	KEELDUMINE (<i>refuse</i>) Igal aastal annavad toidupoed Suurbritannias kliendile 8 miljardit kilekotti – seda on kokku piisavalt palju, et katta kogu London kilekihiga.
VÄHENDAMA (<i>reduce</i>) Kui kogu maailm oleks sama priiskav kui Suurbritannia, siis oleks sarnase eluviisi jätkamiseks vaja veel 8 maailma.	UUESTI TÄITMA (<i>refill</i>) Tänapäeval toodame ja kasutame 20 korda rohkem plastmassi kui 20 aastat tagasi.	(UUESTI) LAADIMA (<i>recharge</i>) Patarei tootmiseks kulub 50 korda rohkem energiat, kui see ise salvestada suudab.
TAGASI NÕUDMA (<i>reclaim</i>) See on samm taaskasutuse ning ümbertöötlemise vahel – mööblit, rõivaid ning paberit võib valmistada materjalist, mis on küll maha kantud, kuid pole veel ära visatud.	ÜMBERTÖÖTLEMA (<i>recycle</i>) Prügi äraviskamisel ei kao see iseenesest – transport, sorteerimine ning töötlemine nõuavad energiat. Prügi hävitamiseks võib kuluda rohkem energiat kui selle taastöötlemiseks uuteks toodeteks.	TAASKASUTAMA (<i>reuse</i>) Kui asjad tühjaks saavad, kasuta neid uuesti – tühi ei ole ilmingimata lõpp.

III OSA

Süvenemine

Kaardimäng “Tehnoloogia vajadused ja soovid”

ÜLEVAADE

Ülesanne tegeleb mõistega **tehnoloogiaõiglus** ning jälgib, kuidas kogukonnad üle maailma erinevaid tehnoloogiasid kasutavad.

EESMÄRGID

- uurida, kas oma igapäevaelus kasutatav tehnoloogia on luksuskaup või muudab see elu paremaks
- arutleda, kuidas erinevatel inimestel üle maailma on tehnoloogiast oma arusaam ning kasutusviis
- tutvustada mõistet **tehnoloogiaõiglus**

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
30 minutit	15–30	12+

VARUSTUS

- tehnoloogiakaardid
- kirjutusvahendid
- mängulaud “Tehnoloogiavajadused ja -soovid”

ÜLESANDE KÄIK

JUHISED

1. Tutvusta grupele, et suurem osa definitsioone käsitleb tehnoloogiat teaduse rakendamisenä praktilise probleemi lahendamiseks. Julgusta osalejaid mõtteid vahetama, millist tehnoloogiat keegi igapäevaelus kasutab: nt mobiiltelefon, televiisor, foon, pesumasin, jalgratas, elekter.
2. Jaga igale osalejale neli tühja kaarti ning palu neil kirjutada kaartidele neli tehnoloogiat, mida neil endi arvates elus kõige enam tarvis läheb. Seejärel jagage osalejad nelja kuni kuue liikmelisteks rühmadeks ning igale rühmale **tehnoloogiakaartide** komplekt. Näidake teistele isekirjutatud kaarte ning eemaldage korduvad. Igast rühmast üks inimene segab kaardid ära ning jagab võrdselt kõigi rühmalikmete vahel.
3. Jaga igale rühmale **mängulaud** “Tehnoloogiavajadused ja -soovid”. Iga osaleja asetab järgemööda ükshaaval oma kaardi ühte kolmest kastist, otsustades, kas kaardil olev tehnoloogia on hädavajalik, praktiliselt kasulik või luksuskaup. Kui kaarte tahetakse liigutada ühest kastist teise, peavad teised rühmalikmed sellega nõus olema.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Tuleta osalejatele meelde, et tehnoloogia tähendusväli erineb vastavalt inimeste jõukusele, ametile, elustiilile jms elutingimustele. Tutvusta mõistet **tehnoloogiaõiglus**, mille on defineerinud MTÜ Practical Action (<http://practicalaction.org/>) kui veendumuse, et igaühel on õigus ligipääsule eluks vajalikule tehnoloogiale, takistamata teisi tegemaks sama nii täna kui tulevikus. Alusta küsimustega:

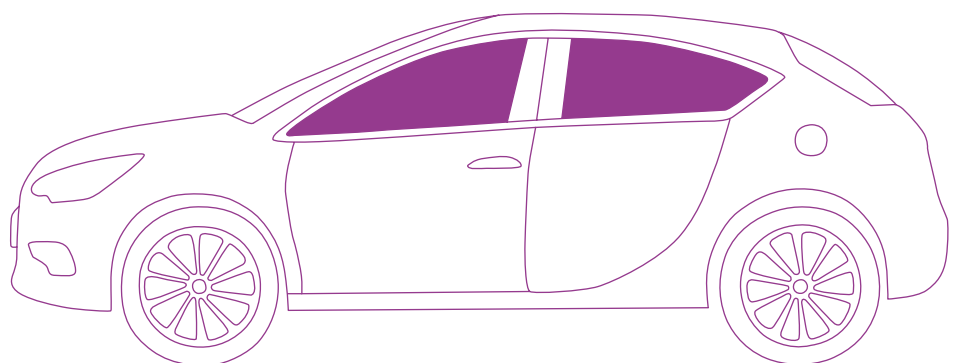
- Kui lihtne oli mõelda, millist tehnoloogiat igapäevaelus kasutad?
- Kui lihtne oli kokku leppida, kuhu kaardid asetada?
- Kas ja mille üle üllatusid?
- Kui kordaksime ülesannet vanemate inimestega või mõnes teises riigis, kas vastused oleksid erinevad?
- Kui rühmad oleksid kirjutanud (näiteks vanuse või kultuuri poolest), kas ülesanne oleks keerulisem?
- Kas ja mida õppisid?

PÄRAST ÜLESANNET

Pärast ülesannet võib näidata teemakohast videolõiku inimestest ja nende tehnoloogiavajadustest mujal maailmas, et osalejatel oleks võimalus enda seisukohad konteksti asetada. Sel juhul on vaja anda osalejatele ka võimalus filmide üle muljetada ja edasi arutleda.

TEHNOLOOGIAKAARDID

TELEVIISOR	FÖÖN	TERVISEGA SEOTUD SEADMED
PESUMASIN	JALGRATAS	RULA
SÖÖGIVALMISTAMISE SEADMED	TUALETT	VEEPUHASTUS-SEADMED
ELEKTER KODUS	KODU KÜTTESÜSTEEM	AUTO
MIKROLAINEAHI	VEEKEEDUKANN	ARVUTI
MOBIILTELEFON	JUUKSESIRGENDAJA	MP3-MÄNGIJA
INTERNETIÜHENDUS		



TEHNOLOOGIAVAJADUSED JA -SOOVID	
• Aseta järgemööda ükshaaval oma tehnoloogiakaart ühte kolmest kastist allpool. Otsusta, kas tehnoloogia on hädavajalik, praktiline või luksuskaup. • Ülemisse kasti võib asetada kuni neli kaarti, keskmisse kuus ning alumisse kaheksa.	
TEHNOLOOGIAVAJADUS: HÄDAVAJALIK	
TEHNOLOOGIAVAJADUS: PRAKTILINE	

TEHNOLOOGIASOOV: LUKSUSKAUP	



Juhtumianalüüs “Globaalmobiil”

ÜLEVAADE

Ülesanne tegeleb mobiiltelefonide kasutamisega Aafrikas ning toob välja mobiiltehnoloogiate positiivse mõju.

EESMÄRGID

- tuua välja mobiiltehnoloogia positiivsed ning negatiivsed mõjud
- analüüsida isiklike seisukohti mobiiltelefonide suhtes ülemaailmses kontekstis

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
75–85 minutit	16–32	12+

VARUSTUS

- pildimaterjal ning juhtumikirjeldused
- post-it märkmepaberid
- kirjutusvahendid

ÜLESANDE KÄIK

JUHISED

1. Vii läbi ülesanne: mõttemäng “Mobiiltelefonide plussid ja miinused” või tuletage meelde, mida ülesandest õppisite. Märki, et Aafrikas on mobiiltelefonid elu väga palju muutnud ning käesolev ülesanne tegelebki Aafrika näitel erinevate juhtumite analüüsimisega.
2. Jaga osalejad maksimaalselt kaheksaks väiksemaks rühmaks ning igale rühmale **foto** ning märkmepaberid ja kirjutusvahendid. Palu osalejatel kirjutada eraldi märkmepaberitele kõik küsimused, mis neil foto kohta tekivad. Kinnitage küsimused fotole. Esita neile küsimus: “Mida Sa näed?”
3. Jaga vastavalt laiali iga konkreetse fotoga seotud **juhtumikirjeldus**, paludes see rühmal läbi lugeda ning omavahel arutada. Seejärel on igal rühmal järgemööda võimalus ülejäänutele selgitada:

- a. Kuidas mobiiltelefoni kasutati?
- b. Millise muutuse see endaga kaasa tõi?
- c. Kas ja mis neid fotol kujutatud juhtumi juures üllatas?

Mobiiltehnoloogia on elusid üle maailma väga palju muutnud. Mõelge tagasi ülesandele: kaardimängule “Tehnoloogiavajadused ning -soovid” ja sellele, kuidas tehnoloogia on muutnud teie enda elu. Julgusta osalejaid analüüsima, kuidas nad oma mobiiltelefone isiklikul, kohalikul ning ülemaailmsel tasandil kasutavad.

4. Kokkuvõtteks palu osalejatel püsti tõusta, kuulata väiteid just sooritatud ülesande kohta ning ruumis ringi liikuda. Tõmmake keset ruumi mõtteline joon ning seiske ühele poole, kui olete väitega nõus, ning teisele poole, kui ei ole. Palu osalejatel õigel hetkel oma mõtteid jagada.
 - a. Mul on mobiiltelefon.
 - b. Ma vajan mobiiltelefoni.
 - c. Mobiiltelefonid muudavad elu kõigi jaoks paremaks.
 - d. Kõigil peaks olema ligipääs mobiiltelefonile, sõltumata sellest, kus nad elavad.
 - e. Kõigil peaks olema ligipääs mobiiltelefonile, sõltumata sellest, kas nad seda endale lubada saavad.
 - f. Olen täna midagi mobiiltelefonide kohta õppinud. Paku seejärel soovijatele võimalus öelda välja, mida nad tänasest saanud on, sh milliseid küsimusi, teadmisi ja muid mõtteid endaga kaasa võtavad.

ARUTELU JA TAGASISIDE

Tagasiside arutelu ülesande ning tulemuste kohta on üldjuhul hea läbi viia ringis, varudes piisavalt aega. Ülesande eesmärgiks oli ärgitada osalejaid mõtlema selle üle, kuidas tehnoloogiat igapäevaelus kasutatakse ning kuidas ligipääs tehnoloogiale on muutnud nii enda kui käsitletud aafriklaste elusid. Tehnoloogia on loonud enamseotud maailma ning esindab jagatud ülemaailmset sidet.

IDEID JUHENDAJALE

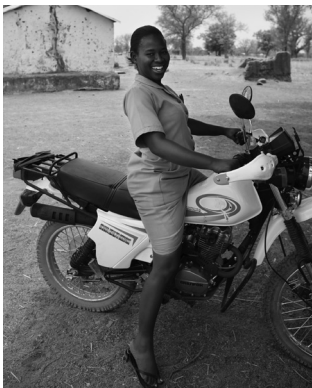
Ülesannet võib kasutada aruteluks stereotüüpide üle, millistes tingimustes aafriklasti arvatakse elavat. Kas fotod ning juhtumikirjeldused esitasid väljakutse osalejate kujutlusele Aafrikast? Seejärel võib jätkata laiemat aruteluga fotode üle, mida kasutatakse meedias või rahakogumiskampaaniates.

ÄMMAEMANDATEENUS

Ghana ämmaemandateenus Mobile Midwife on osa algatusest rakendada mobiilne tehnoloogia kogukonna tervise hüvanguks (ingl k *Mobile Technology for Community Health* ehk MOTECH). Algatus toimib koostööna sihtasutuse Garmeen Foundation ning Ghana riikliku tervishoiuteenusu vahel.

Algatuse raames saadetakse rasedatele naiste mobiiltelefonidele eellindistatud sõnumid tervise ning toitumise kohta lapseootuse ajal ning peale lapse sündi. Naised kuulavad koos abikaasadega regulaarselt sõnumeid selle kohta, kuidas vastsündinuid toita, millist toitu last ootav naine peaks sööma ning kuidas vaktsineerida oma lapsi ohtlike haiguste vastu. See julgustab naisi rohkem oma tervise vastu huvi tundma ning pöörduma sünnieelsesesse ning -järgsesse tervisekontrolli. Samuti hoiatab see kliente ning õdesid saabuvatest ning vahele jäänud visiidiaegadest.³

Viimastel aastatel on sünnitusel surevate naiste arv Ghanas langenud 560 naiselt 451 naiseni iga 100 000 sünni kohta. Suurbritannias on see number 8 ning Saksamaal 4.

FOTO:	Ghana	2010	Abbie Trayler-Smith, Oxfam
	Meditiiniõde Linda Mbe (24) Ghana tervishoiuteenusu mootorrattal, mida kasutatakse rasedate naiste transportimiseks Kunkua külast kohalikku haiglasse juhul, kui sünnituse ajal tekivad komplikatsioonid. Bongo piirkond, Upper East regioon. Upper East regioonis on ainult üheksa arsti kogu piirkonnas, mis tähendab üht arsti ühe miljoni patsiendi kohta.		

HARIDUS

Nokia kasutas ära sotsiaalvõrgustike kasvavat populaarsust Lõuna-Aafrika Vabariigis, et tuua turule matemaatika õpetamise tööriist MoMath, mille sihtrühmaks on kiirsõnumite rakenduse Mxit kasutajad. Mxit on Lõuna-Aafrika Vabariigi populaarseim sotsiaalmeediarakendus, millel on riigis ettevõtte sõnul üle kümne miljoni aktiivse kasutaja.

Potentsiaal kontinendi ebaefektiivse haridussüsteemi muutmiseks on tohutu, sest mobiiltelefonid, mida on odavam omada ja lihtsam kasutada kui arvutit, koguvad kõlapinda hariduslike tööriistadena. Loodetakse, et hariduse edendamise sotsiaalvõrgustiku abil aitab vähendada kooliealiste laste arvu, kelleni ei jõuaks haridus muidu mitte mingil kujul.⁴

FOTO:	Lõuna-Aafrika Vabariik	2008	Kaya Ngwenya, Oxfam
	Laps pärast koolipäeva noorteklubi juures batuudil hüppamas. Kogukonnapõhine organisatsioon Let Us Grow (eesti k "Laske meil kasvada") Orange Farmis toetab inimesi, kellel on HIV või AIDS, orbusid ja keerulises olukorras lapsi, tekitades neile koha, kus neil on võimalik nõu küsida ning teiste lastega koos mängida. Lisaks pakuvad nad tegevusi pärast koolipäeva ning nädalavahetuseti, et lastel oleks koht, kus kokku saada ja elust rõõmu tunda ning oma mured mõneks ajaks unustada. Kuna paljudel lastel ei ole vanemlikku tuge, pakuvad nad abi koduste tööde tegemisel ning õpetavad eluks vajalikke oskusi.		

3. Garmeen Foundation, aastaaruanne 2013: <http://www.grameenfoundation.org/our-impact/personal-stories>

4. Kohandatud aadressilt <http://edition.cnn.com/2012/09/13/world/africa/mobile-phones-change-africa/>

ÜHISKONDLIK AKTIIVSUS

Üks õppetund 2011. aasta ülestõusudest Põhja-Aafrikas oli see, et mobiiltelefonide abil on võimalik kodanikel oma lõputute sidepidamis- ja suhtlemisvõimalustega avada silmad valitsuste suhtes ning muutuda vastupanuvõitlejateks. Sellest teadlikuks saades survestas lagunev Mubarak (endise Egiptuse presidendi) valitsus riigi mobiilsidevõrke, et pidurdada opositsiooni aktiivsust. Seetõttu jäid 28. jaanuaril 2011. aastal Egiptuse mobiilsidevõrgud tummaks.

Kolm aastat hiljem olid Keenia kodanikud võimelised teavitama koheselt ülejäänud maailma vägivallast valimistel läbi serveri, mida oli võimalik jälgida väljastpoolt riiki. Üle kontinendi on olnud rahval võimaik mobiiltelefone kasutades tuua valimisprotsessidesse seninägematut avatust ja läbipaistvust, võimustades kodanikke Kairost ja Hartumist Dakari ja Lagoseni.

FOTO:	Egiptus	2011	Hossam el-Hamalawy
	Graffiti Egiptuses, Qasr el-Aini tänaval		

PANGANDUS

M-PESA on mobiilne rahaülekandeteenus, mille tõid 2007. aastal turule Keenia suurim mobiilioperaator Safaricom ning Vodafone. Viis aastat hiljem pakub M-PESA teenuseid 15 miljonile Keenia elanikule (rohkem kui kolmandikule elanikkonnast) ning vahendab kanalina viiendikku riigi SKP-st (riigi sisemajanduse kogutoodangust).

Sihtasutuse Gates Foundation ning Maailmapanga andmetel kasutavad Keenias, Sudaanis ja Gabonis mobiilset raha pooled või üle poolte täiskasvanutest.

Keenia M-PESA kiire edu inspireerib sarnaseid ettevõtmisi üle kontinendi Lõuna-Aafrika Vabariigist Nigeeria ning Tuneesiani välja, sest valitsustel on raskusi pangateenuste kättesaadavaks muutmisel suure hulga elanikkonnani – Sahara-taguses Aafrikas on vaid ühel viiest täiskasvanust pangakonto.

Tänapäeval kasutavad paljud aafriklased mobiiltelefoni arvete maksmiseks, interneti ja kaupade eest tasumiseks, isikutevaheliste ülekannete tegemiseks ning paljud kasutavad mobiilset pangandust ka välismaalt koju sugulastele raha saatmiseks.

FOTO:	Sudaan	2009	Alun McDonald, Oxfam
	Fatima Hamid võttis oma esimese laenu 250 USA dollari väärtuses kaks aastat tagasi ning pani aluse väiksele poele, mis müüb mobiiltelefonide jaoks kõneaega. Äri on olnud väga edukas ning see on aidanud üksikemal Fatimal (pildil koos õelapsega) oma kaheksa-aastase tütre eest hoolitseda: “See äri on aidanud muuta mu elu paremaks. Mu ema suri, kui olin väike, ning pidin isale kodus abiks olema. Sellest hoolimata suutsin koolis edasi käia, kuid jätsin 14-aastaselt pooleli, et abielluda. Mul sündis tütar, kuid siis tuli lahutus. Abiellusin kaugelt liiga vara – olin siis väga noor. Nüüd pean oma tütre eest üksinda hoolt kandma. Mul on alati kahju olnud, et ei saanud kooli lõpetada. Nüüd läksin tagasi õppima ning sel aastal teen keskkooli lõpueksameid. Kui saan head tulemused, lähen võib-olla ülikooli. Minu poes on kõige kiiremad ajad õhtuti – nii saan päeval õppimisega tegeleda ning õhtul poodi pidada.”		

KESKKOND

2009. aastal tehtud uuringu kohaselt on meelelahutus ja informatsioon kõige populaarsemad tegevused, milleks Nigeerias mobiiltelefoni kasutatakse: eriti just lemmik raadiosaadetes helistamiseks, tõsielusarjades hääletamiseks, muusika, fotode ja videote allalaadimiseks ning jagamiseks, aga ka saatsumiseks. Selle turu jaoks loovad ettevõtted ainult mobiiltehnoloogial põhinevaid rakendusi nagu Kulahappy (populaarne Keenia *online* meelelahutuskanal, loodud spetsiaalselt mobiiltelefoni ekraanile) ning AfriNolly, mis reklaamib ennast kui “Aafrika filmid Sinu taskus.” Nigeeria mobiilne muusikatööstus (alates mobiiliga muusika allalaadimistest helinate ning helistaja tunnusmeloodia lepinguteni) on tänaseks mitme miljoni dollariline tööstusharu. Huvitava tõigana on Leedu mobiilse sotsiaalvõrgustiku leheküljel Eskimi viimasel ajal saanud Facebooki järel teiseks enimkülastatud leheküljeks Nigeerias ning on esikümnes mitmes teises Aafrika riigis. Pooled lehekülje enam kui seitsme miljoni suurusest aktiivsest kasutajaskonnast on nigeerlased.

FOTO:	Nigeeria	2012	Iain Marlow
	<i>Blackberry</i> kasutaja kontserdil Lagos, Nigeerias. http://www.theglobeandmail.com/authors/iain-marlow		

PÕLLUMAJANDUS

Riigis, kus põllumajandus on suurimaid tööandjaid, on mobiiltelefonid talupidajate elusid tohutult muutnud. Suurem osa nendest inimestest on väiketalunikud, kellel puudub ligipääs nii rahastusele kui tehnoloogiale. Jagades infot ilma, turuhindade kohta, on talupidajatel mobiiltelefonide abil võimalik vastu võtta targemaid otsuseid, millest otseselt tuleneb suurem võimalus sissetulekut teenida. Talunikud saavad tekstisõnumi abil välja uurida viljahinnad tuhandete kilomeetrite kaugusel. 2003. aastal lõi Keenia põllumajandustoodete börs käed mobiilsideoperaatoriga Safaricom, et tuua turule SokoniSMS64 ehk tekstisõnumirakendus, mis jagab talupidajatele infot hindade kohta. M-Farm pakub sarnast teenust, iCow mobiilirakendus reklaamib end kui “maailma esimene mobiilne lehmakealender” ehk tekstisõnumi ja häälepõhine teenus, mis võimaldab piimatalunikel jälgida oma lehmade tiinusperioodi, täites samal ajal ühtlasi veterinaarse ämmaemanda rolli. Talunikele pakutakse ka näpunäiteid tõuaretuse ning loomasööda kohta.

FOTO:	Keenia	2011	Sven Torfinn, Oxfam
	Õpetaja Isaac Mkalia (20) mobiiltelefonile pilku heitmas. Maasai karjakasvatajate sõnul on ilm Tansaania piiri ääres Kojiado piirkonnas Keenias muutumas kuumemaks ning vihm üha etteennustamatumaks. See olukord muudab karjakasvatajate elustiili raskemaks, sest karjamaid on järjest keerulisem leida. Paljud kasvatavad tänapäeval ka vilja, et mitte sõltuda üksnes karjakasvatusest, või on pöördunud täiskohaga põlluharimise juurde.		

KRIISIABI

Mobiiltelefonidele on leitud uuenduslikku kasutust põgenikelaagrites, võimaldades laialipillutud perekondadel omastega kontakti saada. MTÜ Refugees United (eesti k “Ühendatud põgenikud”) on asunud tegema koostööd mobiiltelefonifirmadega, et tekitada põgenikest andmebaas ning registreerida nende isikuandmed. Andmebaasis sisalduv informatsioon võimaldab otsida inimesi, kellega on kontakt kaotsi läinud.

FOTO:	Kongo DV	2009	Caroline Irby, Oxfam
	Laps mängimas vana mobiiltelefoniga Kibati põgenikelaagris North Kivus, kus elab nüüd 900 sisepõgenike (ingl k <i>internally displaced people</i> ehk IDP) majapidamist. Laps on lisanud telefonile antenniks oksarao ning tema telefon sarnaneb nüüd satelliittelefonile, mida kannavad sageli laagris tööpostil olevad rahvusvaheliste abiprogrammide töötajad.		

TERVISHOID

Üks lihtne tekstisõnum oli kõik, mida 28-aastane Ghana doktorant Bright Simons oma uuendusliku plaani elluviimiseks vajas, et võidelda võltsravimitega Aafrika riikides. Maailma Terviseorganisatsiooni hinnangul on peaaegu 30 protsenti ravimitest, millega arenguriike varustatakse, võltsingud.

Simonsi plaanis lisada ravimite pakenditesse kraabitavad unikaalsed koodid, mille ostjad saaksid tekstisõnumiga ettenähtud numbrile saata, et teada saada, kas ravim on ehtne või mitte. Süsteemi kasutab tänaseks mitu Aafrika riiki ning seda plaanitakse sisse viia ka Aasias, kus on sarnaseid probleeme võltsravimitega.

Lõuna-Aafrika Vabariigis on sisse viidud Impilo – teenus, mis võimaldab inimestel leida mobiiltelefoni abil tervishoiuteenuse pakkujaid kõikjal riigis 24 tundi ööpäevas.

Mobiiltelefonidel on üha olulisem roll parema tervishoiuteenuse jõudmisel Aafrika riikide kodanikeni. Ettevõtte on aru saanud, et mobiiltelefonid on väga efektiivsed – ja potentsiaalselt tulutoovad – tervisesse ning elustiili puutuvate nippide jagamisel ning arstivisiitide meeldetuletusteks.

2011. aasta juunis organiseeris konsortsium Health Alliance Kaplinnas mobiilse tervise tippkohtumise (ingl k *Mobile Health Summit*), mida reklaamiti kui Aafrika esimest taolist sündmust. Liit kirjeldab, et oma tegevuse kaudu edendatakse tervishoiuteenuseid maailmas kasutades tehnoloogia abi.

FOTO:	Sierra Leone	2011	Aubrey Wade, Oxfam
	Freetown, Sierra Leone. Apteekrid jagamas ravimeid haiglas Lumley Government Hospital.		

IV OSA

Tegutse

Arutelu “Kuidas edasi?”

ÜLEVAADE

Ülesanne ärgitab osalejaid mõtlema väljakutsete lahendamisele oma tegevuse ja aktiivsuse kaudu.

EESMÄRGID

- mõelda lahendusi, mis aitaksid harjutustes ette tulnud probleeme lahendada
- arutada isikliku panuse ja vastutuse üle

AEG	OSALEJATE ARV	VANUS
Harjutust on võimalik viia läbi lühidalt või arutada teema üle pikemalt. Lõpetuseks on soovitatav teha kokkuvõtte välja pakutud lahendustest, et noored ei tunneks end nõutuna suurte väljakutsete ees.	10–30 inimest	12+

VARUSTUS

- tegevuskaardid
- värvilised post-it paberid/valge paber
- markerid

ÜLESANDE KÄIK

ETTEVALMISTUS

Varusta end vajalike vahenditega.

JUHISED

1. Jaga osalejad kahte väiksemasse rühma ning anna igale rühmale komplekt tegevuskaarte, post-it või valget paberit ning markereid.
2. Palu mõlemal rühmal tutvuda tegevuskaartide sisuga ning arutada neid rühmas. Palu osalejatel kirjutada paberitele nii palju uusi tegutsemisvõimalusi, kui nad suudavad mõelda lisaks neile, mis kaartide peal on. Kaartidele on teretulnud ka need tegutsemisvõimalused, mida osalejad juba praegu teevad, ning millega soovivad jätkata. See aitab esile tõsta ja väärtustada näiteks seda, kuidas nad juba on vastutustundlikud tarbijad, aktiivsed teemade tõstatajad jms.
3. Palu mõlemal grupil panna tegevused paremusjärjekorda. Alternatiivina saab vanemate noorte rühmades proovida 2d jaotust, kus ühel teljel on tegevuse mõju ulatus ja teisel on hind/panuse suurus, et seda tegevust ellu viia.
4. Vaadake koos kõigi osalejatega mõlema grupi tegevuste paremusjärjekorda. Leidke, kas gruppide vahel on sarnasusi/erinevusi.
5. Arutage grupis: Mida oleksite ise valmis tegema? Millist tegevust on kõige kergem/raskem teha? Miks?
6. Kui on aega ja huvi, koostage täpsem tegevusplaan. Abi selleks leiate nt. **Maailmakodanikuks!** materjalist, mis on vabalt kättesaadav maailmakool.ee -portaalist <http://www.maailmakool.ee/meetodid/maailmakodanikuks/>

NÄIDISTEGEVUSTENA VÕID OSALEJATE JAOKS VÄLJA TUUA JÄRGMISI SAMME

A. Kui tahad teha vähemalt midagi

- Soosi kestvaid ja kvaliteetseid tooteid. Kasuta neid hoolikalt ja hoolda järjepidevalt, et need kaua töökorras püsiksid.

B. Kui tahad teha natuke rohkem

- Anna ettevõtetele tagasisidet, kui nende toodetega on probleeme. Võimaluse korrald osta tehnoloogiat kasutuna ning vii katki läinud esemed remonti, ära viska neid minema.

C. Kui tahad teha võimalikult palju

- Uuri põhjalikult ettevõtete tegevust, kellelt oled oma tehnoloogia otnud. Uuri neilt, kas nad teavad, kust esemete varuosad pärinevad.

TEGEVUSKAARDID

[illegible]

VÖRGULEHEKÜLJED

EETILINE TARBIMINE JA HARIDUSLIKUD MATERJALID

- <http://www.fairphone.com/>
Õiglane telefon – katse toota nn õiglast telefoni.
- <http://makeitfair.org/en/about-us>
MakelTfair – sotsiaalsed kampaaniad, mis võitlevad lapstööjõu kasutamise vastu mobiiltelefonide tööstuses.
- practicalaction.org
Practical Action on rahvusvaheline MTÜ, mis kasutab tehnoloogiat, et võidelda vaesusega arengu-
maades.
- <http://globaldimension.org.uk/>
Mitmesugused õppematerjalid
- <http://www.oxfam.org.uk/education>
Oxfam – hariduslikud õppematerjalid globaalse perspektiiviga.

ÜMBERTÖÖTLEMINE

Tagasta oma vana mobiiltelefon tootjale!

- <http://www.christianaid.org.uk/give/other/recycle-mobile-ink-cartridges.aspx>
Christian Aid – mobiiltelefonide ümbertöötlemine.
- <http://www.oxfam.org.uk/education/resources/bring-bring>
Oxfam – bRing taaskasutuse ja ümbertöötlemise skeem.

STATISTIKA

- http://www.un.org/apps/news/story.asp?NewsID=44452#.UzFE6oV_RmU
ÜRO aruanne, mis võrdleb mobiiltelefonide omanike arvu inimestega, kel on ligipääs sanitaar-
tingimustele.

FILMID JA ARTIKLID

- <http://bloodinthemobile.org/>
Blood in the Mobile – dokumentaalfilm Kongo lastest, kes riskivad oma eluga, et varustada meie
mobiiltelefone väiksemate osadega.
- <http://www.bbc.com/news/technology-27346567>
BBC artikkel Nairobi lastest Keenias, kes katsetavad tundmatut tehnoloogiat.

Väljaanne on valminud tänu projektile Maailma noored! (inglise keeles *Youth of the World! Mainstreaming Global Awareness in Youth Work*), mida toetab Euroopa Komisjon aastatel 2013–2016. Projekti viib läbi Eestis MTÜ Mondo ja kaasrahastab Eesti Välisministeerium.

Tekstide autorid:

Kate Allen, Charlotte Dwyer

Rahvusvahelise töö koordinaator:

Emil Metodiev

Tõlge inglise keelest:

Kristel Lepik

Toimetajad:

Kristi Jüristo, Johanna Helin, Irma Mets

Konsultant:

Uku Visnapuu

Kujundus:

Triinu Tulva

ISBN: 978-9949-33-960-0



Euroopa Liit



EESTI
ARENGUKOOSTÖÖ



